

Αθηναϊκές
ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΣΤΑΝ ΛΟΡΙΣΕΝΣ

Ο Νταϊ κι εγώ

ΜΙΑ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: DALI & I: THE SURREAL STORY
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ο Νταλί κι εγώ**
Από τις Εκδόσεις TOMAS DUNNE BOOKS, Νέα Υόρκη 2008
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Stan Lauryssens
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Σέβυ Σπυριδογιαννάκη
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Μπανούση
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μερσίνα Λαδοπούλου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Α. & Φ. Δεληγιάννης Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ηλιόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.

© Arendsoog Ltd / Stan Lauryssens
© Εικόνας εξωφύλλου: Gheorghe Matei, Ρουμανία
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2011

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2011, 2.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-453-768-6

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

Ανθρῑνές
ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΣΤΑΝ ΛΟΡΙΣΕΝΣ

Ο Μπαλκί σγῡ

ΜΙΑ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μετάφραση:
Σέβυ Σπυριδογιαννάκη

ΜΕΡΟΣ Ι

McDali

Κάπως έτσι ξεκίνησαν όλα. Ήμουν είκοσι δύο χρόνων κι εργαζόμουν σ' ένα βελγικό εργοστάσιο τυροκομίας. Αν και δεν είμαι ποιητής και δεν τραγουδώ καλά, παρ' όλα αυτά έγραφα ποιήματα και τραγουδούσα μ' ένα ροκ συγκρότημα τις νύχτες ενώ περνούσα τις μέρες μου σ' ένα υπόγειο υγρό μαγαζί, κάνοντας τρύπες σε τυριά έμενταλ. Μια μέρα δέχτηκα ένα τηλεφώνημα απ' τον εκδότη του εβδομαδιαίου περιοδικού *Panorama*. Με είχε δει στη σκηνή και είχε διαβάσει ποιήματά μου και αναρωτιόταν αν με ενδιέφερε ν' αλλάξω δουλειά. Φυσικά και με ενδιέφερε. Εσάς δε θα σας ενδιέφερε;

Το *Panorama* μου ζήτησε να γίνω ο ανταποκριτής του στο Χόλιγουντ. Σε μια προσπάθεια ν' αυξήσουν την κυκλοφορία και να πουλήσουν περισσότερα έντυπα, τους ήρθε η ιδέα να βάλουν στο εξώφυλλο τους μεγαλύτερους κινηματογραφικούς αστέρες της εποχής – Αλ Πατσίνο, Φέι Ντάναγουεϊ, Ρόμπερτ Ρέντφορντ, Μπάρμπαρα Στρέιζαντ, Πολ Νιούμαν. Αυτό που κατάλαβα ήταν ότι έπρεπε να παίρνω συνεντεύξεις από αστέρες τέτοιου βεληνεκούς, εκεί, στο Χόλιγουντ. Εσείς υπήρχε περίπτωση να διστάσετε έστω και για ένα δευτερόλεπτο; Εγώ πάντως δε δίστασα, αρκε-

τές τρύπες στο έμενταλ είχα κάνει. Παραιτήθηκα αμέσως απ' τη δουλειά στο τυροκομείο και υπέγραψα συμβόλαιο ως ανταποκριτής του περιοδικού στο Χόλιγουντ.

Όμως υπήρχε ένα πρόβλημα: το περιοδικό δε διέθετε το απαραίτητο κεφάλαιο για να με στείλει στην Καλιφόρνια. Ωστόσο προσπαθήσαμε να βρούμε μια λύση. Μου παραχώρησαν ένα παλιό γραφείο, μια καρέκλα, μια γραφομηχανή και μια στοίβα με παλιά τεύχη των περιοδικών *Variety* και *Hollywood Reporter* –τότε δεν είχαμε ακόμα ίντερνετ και Google–, ένα ψαλίδι και κόλλα. Να τι μου ζήτησαν να κάνω: έπρεπε να μουλιάζω τον αντίχειρά μου απ' το σάλιωμα (για να ξεφυλλίζω τα περιοδικά) και να σκαρφίζομαι, να κατασκευάζω ή να ονειρεύομαι συνεντεύξεις, οι οποίες όταν θα διαβάζονταν, θα έδιναν την εντύπωση πως γευμάτιζα μάλιστα σε καθημερινή βάση με τους αστέρες της μεγάλης οθόνης. Ότι θα δούλευα σαν σκλάβος κάτω από μια στέγη που έσταζε σ' ένα στενοσόκακο της Αμβέρσας αντί να λιάζομαι δίπλα στην πισίνα μου στο Μέλροουζ δε με πείραζε καθόλου.

Για να είμαι ειλικρινής, ήμουν καλός στη νέα δουλειά μου και για χρόνια έπλασα «ζωντανές» συνεντεύξεις κι έγραψα επιτυχημένες ιστορίες εξωφύλλου για μεγάλα ονόματα του κινηματογράφου, όπως η Μπάρμπαρα Χέρσεϋ, η Κάρεν Μπλακ, η Ανίτα Έκμπεργκ, η Αν Μπάνκροφτ, ο Νικ Νόλτε και ο Ρόμπερτ ντε Νίρο, μεταξύ άλλων. Κάθε βδομάδα έβλεπα τ' όνομά μου κάτω απ' τη φράση ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΜΑΣ ΣΤΟ ΧΟΛΙΓΟΥΝΤ, τυπωμένο με έντονα γράμματα, κάτι που μου πρόσφερε ασύγκριτη ευχαρίστηση. Τη μια βδομάδα σκαρφιζόμουν μια ιστορία για τον Κό-

τζακ, την άλλη για τον Σαλβαδόρ Νταλί. Αν και ο Νταλί δεν ήταν κινηματογραφικός αστέρας, ήταν κι αυτός διάσημος όπως ο Κότζακ και είχε περισσότερες τρίχες.

Τι έκανα; Μάζευα καταλόγους από εκθέσεις, παλιά άρθρα απ' το *LIFE* και το *Paris Match*, ειδήσεις απ' το πρακτορείο Reuters και βιβλία τέχνης από δεύτερο χέρι και ξαφνικά μου ήρθε η ιδέα να τοποθετήσω τον Νταλί στο Χόλιγουντ, όπου επρόκειτο να συνεργαστεί –δήθεν– με τον Γουόλτ Ντίσνεϋ για να δημιουργήσουν τα πιο σκανδαλώδη και τολμηρά κινούμενα πορνοσχέδια που είχαν γίνει ποτέ. Επρόκειτο καθαρά για μυθοπλασία και αποκύημα της φαντασίας μου. Ο Νταλί έδειχνε ωραίος στο εξώφυλλο του περιοδικού, σε κοντινό πλάνο, με τα μάτια του γουρλωμένα σαν ψαριού. Το διάσημο, κερωμένο μουστάκι του ήταν στα καλύτερά του.

Για να διαπιστώσω ποια εξώφυλλα –και ποιοι κινηματογραφικοί αστέρες– «πουλούσαν», κάθε βδομάδα περνούσα απ' τα περίπτερα που είχαν αναρτημένο το περιοδικό. Σύντομα έμαθα ότι τα περιοδικά που έχουν στο εξώφυλλό τους γυναίκες ηθοποιούς πουλάνε περισσότερο απ' αυτά που έχουν άντρες –η Μία Φάρου «τρώει» τον Γούντνυ Άλεν και η Άλι Μακ Γκρόου τον Στιβ Μακουίν–, όπως και ότι οι ξανθές υπερτερούν κατά πολύ των μελαχρινών. Με άλλα λόγια, η Φέι Ντάναγουεϊ και η Φάρα Φόσετ «τρώνε λάχανο» τη Λάιζα Μινέλι και την Όντρεϊ Χέμπουργκ.

Αυτό κι αν ήταν έκπληξη... Ωστόσο η μεγαλύτερη δεν είχε έρθει ακόμη. Προς μεγάλη μου κατάπληξη, ακόμα και ο ρυτιδιασμένος και μυστακοφόρος Σαλβαδόρ Νταλί πουλούσε πολύ περισσότερο από μεγάλους σταρ, όπως ο Γουό-

ρεν Μπίτι, η Ράκελ Γουέλτς, η Ούρσουλα Άντρες, ο Ντάστιν Χόφμαν, ο Γούντυ Άλεν και η Ελίζαμπεθ Τέιλορ, η αδιαφιλονίκητη βασίλισσα της ομορφιάς.

Τότε ήταν που πήρα το πρώτο μου μάθημα στη ζωή.

Ο Νταλί πουλάει.

Άλλο ένα αναπάντεχο τηλεφώνημα. Ο πρόεδρος της ΔΛΕ –Διεθνής Λέσχη Επενδύσεων– ήθελε να με δει, στις επτά η ώρα ακριβώς. Δε σήκωνε κουβέντα. Γνώριζα ότι η ΔΛΕ ήταν το δημιούργημα ενός Αμερικανού μεγαλοεπιχειρηματία, ο οποίος –όλη τη διάρκεια του ’60– πουλούσε ομόλογα σε Αμερικανούς στρατιώτες εγκατεστημένους στη Γερμανία. Άλλοι επενδυτικοί κλάδοι της ΔΛΕ περιλάμβαναν έργα τέχνης, διαμάντια και ακίνητα στο Ντάλας και στον Καναδά.

Δεν είχα συναντήσει ποτέ κάποιον πρόεδρο, οπότε συμφώνησα να τον συναντήσω στο εστιατόριο του ξενοδοχείου «Σέντσουρι Σέντερ», στις επτά ακριβώς. Έφτασα ακριβώς στην ώρα μου. Όπως θα περίμενε κάποιος απ’ τον πρόεδρο –από οποιονδήποτε πρόεδρο– μιας εταιρείας πολλών εκατομμυρίων δολαρίων, άλειφε βουνά με χαβιάρι Μπελούγκα πάνω σε βουτυρωμένες φέτες ψωμιού. Ένας σερβιτόρος με επίσημο ένδυμα μου έφερε ένα κουτάλι από ελεφαντόδοντο, βούτυρο, μερικές φέτες λεμόνι, επιπλέον φρυγανισμένες φέτες ψωμιού και μισό κιλό εκλεκτό χαβιάρι.

Ο πρόεδρος μου είπε ότι ασχολούνταν με τις επενδύσεις της εταιρείας στο χώρο της τέχνης. Επίσης ήταν και πλείμποϊ. «Έχω μπουχτίσει με όλους αυτούς τους απατεώνες καλλιτέχνες που προσπαθούν να κοροϊδέψουν τον κόσμο

της τέχνης», μου είπε. «Θέλω ν' αναλάβεις εσύ αυτό το κομμάτι των επενδύσεων και να προτείνεις στους πλουσιότερους πελάτες μας τα καλύτερα έργα τέχνης που διατίθενται στην αγορά».

«Γιατί διαλέξατε εμένα;» ρώτησα. «Δεν έχω ιδέα από τέχνη».

«Ξέρεις όμως τον Σαλβαδόρ Νταλί», απάντησε ο πρόεδρος. «Του πήρες συνέντευξη στο Χόλιγουντ, έτσι δεν είσαι; Δικέ μου, τι φοβερή συνέντευξη ήταν αυτή!»

Εκείνη τη στιγμή πήρα το δεύτερο μάθημά μου στη ζωή. Ακόμα και οι πρόεδροι μπορεί να πιαστούν κορόιδα.

Απ' τη μια μέρα στην άλλη έγινα σύμβουλος τέχνης και επενδύσεων. Δεν μπορούσα να πιστέψω την τύχη μου. Το αντικείμενο της δουλειάς μου ήταν απλό: να τα παίρνω όσο πιο χοντρά γίνεται απ' τα αδηφάγα κορόιδα αυτού του κόσμου. Διάβασα. Μελέτησα. Πήγα στους Sotheby's και στους Christie's στο Λονδίνο και στη Νέα Υόρκη και αγόρασα τον πρώτο μου Νταλί στο Παρίσι. Ένα φουτουριστικό πίνακα με μελάνι του 1937, ο οποίος αναπαριστούσε κάτι που έμοιαζε με μια μάζα από κύκλους ή από τηγανητά φασόλια. Δε ζήτησα πιστοποιητικό γνησιότητας –προφανώς ο πίνακας έγινε κατόπιν παραγγελίας του περιοδικού *American Weekly*, ένα διάσημο περιοδικό στη δεκαετία του '40– και σίγουρα δεν έλεγξα τα διαπιστευτήρια του πωλητή, ο οποίος ήταν ένας ξιπασμένος ιδιοκτήτης γκαλερί. Θα μπορούσε κάλλιστα να έχει εκδοθεί ένταλμα σύλληψής του. Διαφορετικά γιατί να πουλήσει έναν αυθεντικό Νταλί

στη μισή τιμή, αν ήταν αλήθεια ότι –όπως μου εξήγησε– οι διάσημοι δημοπράτες του ξενοδοχείου «Ντρίότ» στο Παρίσι είχαν εκτιμήσει την αξία του διπλάσια από αυτή που ζητούσε; Ήταν ευκαιρία και μάσησα. Βλέπετε: Τόσο ανυποψίαστος και άπειρος ήμουν.

Πλήρωσα και πήρα αμέσως τον πίνακα και η τύχη του πρωτάρη μου χαμογέλασε. Άγνωστο στον πωλητή, η συγκεκριμένη ζωγραφιά του Νταλί αναπαράχθηκε για τον επίσημο κατάλογο ενός μουσείου, σε άσπρο μαύρο, καταλαμβάνοντας τη μισή σελίδα. Την επόμενη μέρα τριπλασίασα το τίμημα που είχα καταβάλει, κρέμασα τους κύκλους και τα τηγανητά φασόλια στον τοίχο του ολοκαίνουργιου γραφείου μου –δερμάτινοι καναπέδες και έπιπλα από μαόνι– στο Προεδρικό Μέγαρο στην Αμβέρσα και παρόλο που ήταν η πρώτη φορά που το έκανα, πούλησα τον πίνακα στον πρώτο «επενδυτή τέχνης» που μπήκε στο γραφείο μου.

Έτσι ο πρώτος πελάτης που απέκτησα ήταν ένας ντόπιος εργολάβος κηδειών που κρατούσε μια πλαστική τσάντα.

Του είπα ότι πρέπει να είναι θλιβερό να βιοπορίζεσαι απ' το θάνατο των άλλων.

«Αυτά έχει η ζωή», μου απάντησε. «Σήμερα είσαι απ' αυτή την όχθη, αύριο μπορεί να είσαι στην άλλη. Ένας νεκρός είναι μια ξύλινη σανίδα κι εγώ είμαι ο μαραγκός. Λειαινώ και γυαλίζω και όταν ο μακαρίτης δείχνει αξιοπρεπής, θάβω τη σανίδα. Αν το καλοσκεφτείς, πελάτες μου δεν είναι οι πεθαμένοι. Ένας είναι ο πελάτης μου: ο Κύριος. Αυτός που κυβερνά τη ζωή και το θάνατο. Όσο έχω τον Κύριο στο πλευρό μου, ο κόσμος θα πεθαίνει».

Του ζήτησα να καθίσει.

Ήταν ντυμένος με τη στολή του επαγγέλματός του: ανθρακί κοστούμι, άσπρο πουκάμισο, γκρι γραβάτα και καλογουλισμένα μαύρα παπούτσια. Κάθισε κι έμεινε ακίνητος, η πλάτη του ίσια, η πλαστική τσάντα στα γόνατά του – ούτε για μια στιγμή δε σταύρωσε τα μακριά πόδια του.

«Ο τραπεζικός μου σύμβουλος είπε να σου μιλήσω», άρχισε ο εργολάβος. Μόνο το στόμα του έδειχνε να κινείται. «Τι μπορείς να κάνεις εσύ που δεν μπορεί να κάνει αυτός;»

«Να ξεπλύνω το χρήμα σου», είπα.

«Τι έχεις να πουλήσεις;»

«Τίποτα».

«Τίποτα;»

«Δεν είμαι πωλητής. Είμαι έμπορος έργων τέχνης και ο μόνος μου πελάτης είναι ο Σαλβαδόρ Νταλί. Πουλάω έργα τέχνης όχι για την καλλιτεχνική τους αξία ή για την ομορφιά τους, αλλά καθαρά ως επένδυση. Η αγορά τέχνης είναι παγκόσμια και αναπτύσσεται κατά 30% το χρόνο τα τελευταία πέντε χρόνια. Νέο χρήμα απ' την Κίνα, την Ινδία και τη Ρωσία μπαίνει στο παιχνίδι και ανεβάζει τις τιμές. Κάποια μέρα θα ξαναπουλήσω για σένα, με κέρδος».

«Τι κέρδος μπορείς να εγγυηθείς;»

«Ο ουρανός είναι το όριο».

«Μακροπρόθεσμα;»

«Δεν υπάρχει “μακροπρόθεσμα”. Αύριο θα είμαστε όλοι νεκρές σανίδες».

«Έχω δέκα χιλιάδες δολάρια για σένα», είπε ο εργολάβος. Ανασήκωσα τους ώμους. «Ο Νταλί δεν είναι για ξεπούλημα».

«Πενήντα χιλιάδες. Τι έχεις για πενήντα χιλιάδες;»

«Τίποτα. Σου είπα: ο Νταλί δεν είναι για ξεπούλημα».

«Κάν' τα εκατό χιλιάρικα».

«Τώρα μιλάς σωστά».

«Αν πεθάνει ο Νταλί», γέλασε πνιχτά και χαιρέκακα ο εργολάβος, «μετά χαράς θα παστώσω στο κερί το μουστάκι του και θα γίνει τσίλικος».

«Πότε θα μου δώσεις τα λεφτά;»

«Τώρα», είπε και άδειασε μια πλαστική σακούλα πάνω στο ολοκαίνουργιο μαονένιο γραφείο μου. Το γραφείο καλύφθηκε από στερλίνες, δολάρια, γαλλικά φράγκα, γερμανικά μάρκα, σουηδικές κορόνες, ισπανικές πεσέτες και μια ιδιόμορφη ποικιλία από βελγικά, ελβετικά και ρωσικά νομίσματα.

«Πού τα βρήκες αυτά;» ρώτησα ξεροκαταπίνοντας.

Ο νεκροθάφτης πήρε απολογητικό ύφος. «Το να είναι κάποιος στην υπηρεσία του Κυρίου και να περιθάλπει είναι διεθνής επιχείρηση, ξέρετε», απάντησε και βγήκε με ζωηρό βήμα απ' το γραφείο μου σφίγγοντας πάνω του το μικρό του αριστούργημα.

Έτσι, λοιπόν, ξεκίνησε η εκπαίδευσή μου στον κόσμο της τέχνης. Η πρώτη μου πώληση είχε έρθει πολύ εύκολα. Καμία απολύτως προσπάθεια. Η τύχη του αρχάριου. Πίστεψα ότι θα συνεχιζόταν. Η σκηνή στο ολοκαίνουργιο γραφείο μου μου θύμιζε μια ταινία του Γούντυ Άλεν που είχα δει πριν από μερικά χρόνια, το *Πάρε τα λεφτά και τρέχα*, μια ντοκιμαντερίστικη απεικόνιση της ζωής ενός ανάκανου μικροαπατεώνα, του Βέρτζιλ Στάρκγουελ, τον οποίο υπο-

δυόταν ο ίδιος ο Γούντυ Άλεν. Ένωσα σαν ανίκανος μικροαπατεώνας. Είχα πάρει τα χρήματα και τώρα που ήταν η ώρα να τρέξω δεν το έκανα. Παρόλο που εγώ δεν ήμουν απόλυτα σίγουρος για την ηθική διάσταση της πράξης μου, πήρα τα λεφτά του εργολάβου μπλοφάροντας, ο πρόεδρος της ΔΛΕ ήταν ενθουσιασμένος. Μου χάρισε ένα χαμόγελο. Την επόμενη μέρα με πήγε στον προσωπικό του ράφτη για να μου φτιάξει κοστούμι στα μέτρα μου, την ώρα που εμείς απολαμβάναμε τον απογευματινό μας καφέ.

«Είσαι ταλέντο, Σταν! Φανταστικό», αναφώνησε ο πρόεδρος.

«Γιατί αγοράζουν έργα τέχνης αυτοί οι πλούσιοι;» ρώτησα. «Για να ομορφύνουν τη ζωή τους;»

«Γάμα την ομορφιά!»

«Για να εμπλουτίσουν τον πολιτιστικό... αχταρμά τους;»

«Μη με κάνεις να μετανιώσω που σε προσέλαβα, Σταν!»

Αναστέναξα. «Δεν ξέρω... πραγματικά αγοράζουν ως... ως επένδυση;»

Έγνεψε καταφατικά.

«Μέχρι πού μπορώ να το φτάσω;» ρώτησα.

«Το μόνο όριο σε αυτό που μπορείς να χρεώνεις είναι αυτό που ο αγοραστής είναι διατεθειμένος να πληρώσει», μου απάντησε ο πρόεδρος. «Αν είσαι καλός, δεν υπάρχει όριο στην τιμή. Κανένα. Οι πλούσιοι έχουν ανάγκη να επιδεικνύουν τον πλούτο τους χωρίς να φαίνονται χυδαίοι. Θέλω να πω, δεν μπορούν να κρεμάσουν τα λεφτά τους στον τοίχο, έτσι δεν είναι; Να θυμάσαι πάντα ότι α) οι πλούσιοι σε σέβονται όταν δεν παίζεις μαζί τους, β) οι γυναίκες τους είναι το μυστικό σου όπλο και γ) μη δείχνεις οίκτο, πάρε τα

λεφτά χωρίς τύψεις και πάρε όσο περισσότερα μπορείς. Να θυμάσαι πάντα ότι κάθε μεγάλη περιουσία στον κόσμο έχει χτιστεί πάνω σε μια ζωή με εγκλήματα».

«Ωρα για δουλειά», είπα.

Ο πρόεδρος τέντωσε το κεφάλι του. «Έτσι μπράβο».

«Χρειάζομαι κι άλλους πίνακες του Νταλί».

Ό,τι κερδίζεις εύκολα ξοδεύεται κι εύκολα. Τσέπωσα τα λεφτά του νεκροθάφτη και υπέρκομπσος μέσα στο καινούργιο μου κοστούμι νοίκιασα ένα ιδιωτικό αεροπλάνο και πήγα στο Λονδίνο. Στον κατάλογο πωλήσεων των Sotheby's υπήρχε μια μικρή ελαιογραφία του Νταλί σε χαρτί, με τίτλο *Δον Κιχώτης*. Αναπαριστούσε έναν άντρα ν' αναδύεται απ' τον ωκεανό, με τ' αφρισμένα κύματα να χτυπάνε τα πόδια του. Δεν είχε κορμό, αντ' αυτού είχε κατάρτι πλοίου και φουσκωμένα πανιά. Γιατί το είχε ονομάσει *Δον Κιχώτη* αποτελούσε μυστήριο για μένα. Σας είπα, ήμουν άσχετος: βασίστηκα στον κατάλογο πωλήσεων και το θεώρησα δεδομένο ότι αυτή η ελαιογραφία σε χαρτί ήταν αυθεντική σκηνογραφία για το μπαλέτο *Mad Tristan* που ανέβηκε στη Νέα Υόρκη το Δεκέμβριο του 1944. Η αίθουσα ήταν γεμάτη στη Νιου Μποντ Στριτ,* αλλά κανένα χέρι δε σηκώθηκε. Κανείς δεν έκανε προσφορά εκτός από μένα. Στο τέλος πλήρωσα την τιμή εκκίνησης γι' αυτό που θεώρησα σαν διαμαντάκι.

Το μισθωμένο αεροπλάνο –ένα Τσέσνα, αν θυμάμαι κα-

* New Bond Street: Δρόμος του Λονδίνου, όπου βρίσκεται ο οίκος δημοπρασιών Sotheby's. (Σ.τ.Μ.)

λά– με περίμενε στο αεροδρόμιο του Λονδίνου. Έχωσα τον Νταλί κάτω απ’ το πουκάμισό μου και πέρασα απ’ το τελωνείο της Αυτού Μεγαλειότητος. Επιστρέφοντας στο μαο-νένιο γραφείο μου, κρέμασα την ελαιογραφία ακριβώς στο ίδιο σημείο όπου οι κύκλοι και τα τηγανητά φασόλια του Νταλί –μ’ ένα χέρι βοηθείας απ’ τον Κύριο– μου είχαν φέ-ρει απροσδόκητη καλοτυχία.

Σύντομα ο επόμενος επενδυτής χτύπησε την πόρτα μου και εμφανίστηκε γεμάτος χρήματα.

Είχε μεγάλα, κόκκινα χέρια – ήταν σαν να είχαν μουλιάσει μέσα σε ζεστό σαπουνόνερο επί δύο βδομάδες. Είχε εμφανιστεί στο ραντεβού με άσπρες, λαστιχένιες μπότες και άσπρη ποδιά πιτσιλισμένη με αίματα. Μου είπε ότι ξεκίνησε ως χασάπης της γειτονιάς και παρότι τώρα είναι ιδιοκτήτης μιας αλυσίδας κρεοπωλείων του αρέσει ακόμα να πετσοκόβει και να λιανίζει τα νεκρά ζώα κάνοντάς τα μπριζόλες και παϊδάκια.

«Βγάζω τόσο πολλά λεφτά, που το κινέζικο βάζο μου ξεχειλίζει», μου λέει.

«Κινέζικο βάζο; Ποιο κινέζικο βάζο;»

«Αυτό στην κρεβατοκάμαρά μου. Αντίκα, κινέζικο, παραδοσιακό. Εκεί κρύβω τα λεφτά μου», είπε ο χασάπης. «Αδιαφανή λεφτά, ανεπίσημα λεφτά, μαύρα λεφτά, που δε δηλώνονται στην κυβέρνηση για φορολογικούς λόγους. Δεν επιπτεύομαι την κυβέρνηση ούτε τον τραπεζίτη μου ξέρεις».

Κοίταξε το έργο του Νταλί στον τοίχο.

«Αριστούργημα;» ρώτησε.

«Ε, εντάξει... Μμμ... Καλά, πρόκειται σίγουρα για ένα εξαιρετικό δείγμα δουλειάς του Νταλί...» απάντησα. «Έχει

στοιχεία που ο καλλιτέχνης χρησιμοποιεί συχνά στα έργα του, όπως βλέπετε: τη θάλασσα... η οποία συμβολίζει την επιθυμία του να επιστρέψει στη μήτρα... ένα τοπίο... φουσκωμένα πανιά σαν το παγκόσμιο σύμβολο του μέλλοντος... διάφορες παραμορφώσεις».

«Με συμβουλεύεις να το αγοράσω;»

«Μα φυσικά!»

«Μα γιατί; Είναι... άσχημο».

«Γιατί... γιατί είναι Νταλί!»

Ο χασάπης ανασήκωσε το φρύδι του. «Λοιπόν; Πόσο κάνει;»

«Κουτή ερώτηση», απαντώ.

«Γιατί;»

«Πόσο ρευστό έχετε μέσα στο κινέζικο βάζο σας; Αυτή είναι σωστότερη ερώτηση».

«Πενήντα χιλιάρικά», απάντησε γρήγορα.

«Μόνο πενήντα χιλιάδες;»

«Πενήντα χιλιάδες κάθε μήνα, στο τέλος κάθε μήνα».

«Αδειάστε το βάζο σας», του λέω, «και θα σας δώσω αυτό το αριστούργημα του Νταλί».

«Ποιος το λέει ότι είναι αριστούργημα;»

«Εγώ».

«Αν το αγοράσω τώρα, τότε θα μου αποφέρει κέρδη;»

«Βάσει υπολογισμών που έκανε ένα βρετανικό περιοδικό επενδύσεων, η τέχνη του Σαλβαδόρ Νταλί έχει παρουσιάσει αύξηση κατά 25,94% το χρόνο μεταξύ 1970 και 1980 και αυτό είναι μόνο η αρχή. Όταν πεθάνει ο Νταλί, οι τιμές θα εκτοξευτούν στα ύψη».

Ήξερα απέξω το ποιηματάκι.

Σήμερα όλοι φοράμε τζιν. Τουλάχιστον εγώ φοράω. Τότε δε φορούσα. Στα τέλη της δεκαετίας του '70, αρχές '80, όταν δούλευα για τη ΔΛΕ, ντυνόμουν σαν διευθυντής τράπεζας: ριγέ πουκάμισο, στιλάτη γραβάτα (όχι δεμένη με κόμπο Ουίνδσορ), κοστούμι με γιλέκο ραμμένα στα μέτρα μου, δερμάτινη ζώνη και σουέντ παπούτσια. Συμπεριφέρονταν και σαν διευθυντής τράπεζας. Εισέπραττα ρευστό και δεν έδινα τίποτα σε αντάλλαγμα. Στη ζωή είναι σημαντικό να μπει στο πετσί του ρόλου. Το έκανε ο εργολάβος, το έκανε ο χασάπης, το έκανε το αφεντικό μου, το έκανα κι εγώ. Μια μέρα είχα βγάλει το σακάκι μου. Με ανασηκώμενα μανίκια έπαιρνα έναν υπνάκο στο γραφείο μου, όταν ένας νεαρός άντρας με την όμορφη γυναίκα του μπήκαν μέσα ντυμένοι κι οι δύο με καλοραμμένα τζιν. Κρατούσε μια τσάντα και μου συστήθηκε λέγοντας ότι κατασκεύαζε και πουλούσε διάφορα προϊόντα πολυτελείας – κυρίως τσάντες Gucci και Louis Vuitton, αλλά και κραγιόν Dior, αποσκευές Fendi, παπούτσια Prada, φορέματα Chanel, Armani και Ralph Lauren τζάκετ. Μου εξήγησε τι ακριβώς έκανε. Αγόραζε φθηνά υλικά απ' την Κίνα και την Ινδία και τα έραβε σε εργαστήρια στην Αφρική, κυρίως στην Τυνησία, στη Νιγηρία και στη Σενεγάλη. Οι Τυνήσιες είναι πολύ καλές τεχνίτες, ιδιαίτερα ικανές να ράβουν τις ταμπέλες από φίρμες σε όλα τα είδη απ' την Κίνα και την Ινδία. Ό,τι και να ζητούσες το έκαναν.

«Πόσο χρόνων είσαι;» τον ρώτησα. Εγώ ήμουν στα τριάντα.

«Είκοσι εννέα», απαντά. «Γιατί;»

«Σε κυνηγάει η αστυνομία;»

«Ουδέν σχόλιο».

«Τα τζιν που πουλάς είναι γνήσια;» τον ρώτησα. «Η έξυπνες απομιμήσεις, όπως τσάντες Louis Vuitton, ρολόγια Cartier και μαϊμού σαμπάνια Dom Perignon;»

«Αυτό δε σε αφορά», μου απάντησε κοφτά.

Είναι καλό να ξέρει κάποιος πότε να το βουλώνει. Έτσι το βούλωσα.

«Θα με ακούσεις τώρα;» είπε.

«Θ' ακούσω».

«Έχεις γίνει το θέμα της πόλης. Είσαι ειδικός στον Νταλί, λένε. Φέρνεις χρήματα. Θέλω ν' αγοράσω έναν πίνακα του Νταλί. Όχι ζωγραφιά, όχι καμιά σαχλαμάρα σε χαρτί, όχι – θέλω *πραγματικό* λάδι σε καμβά. Μεγάλο, εντυπωσιακό, πραγματικό έργο τέχνης. Είμαστε πλούσιοι. Έχουμε λεφτά να ξοδέψουμε. Μένουμε στη Γερμανία, σ' ένα κάστρο με πυργίσκους, με τάφρο και με γέφυρα. Αν και δεν μπορώ να οδηγήσω περισσότερα από ένα τη φορά, έχω τέσσερα αυτοκίνητα. Μια ασημί Μερσεντές 500 SL, ένα λασπωμένο Λαντ Ρόβερ 4x4, μια καινούργια Πόρσε φυσικά κι ένα Φιάτ για να πηγαίνει για ψώνια η γυναίκα μου. Παρεμπιπτόντως, τ' όνομα της γυναίκας μου είναι Κάθριν».

Προσπάθησα να κάνω ένα αστείο. «Αν είσαι τόσο πλούσιος όσο λες, θα έπρεπε ν' αγοράσεις στη γυναίκα σου μια χρυσή άμαξα με τέσσερα άσπρα άλογα κι όχι ένα Φιάτ».

Δε γέλασαν. Ούτε καν μειδίασαν.

Η σύζυγος ήταν ξανθιά. *Μια βασίλισσα του πάγου*, σκέφτηκα.

«Τι έχεις να πουλήσεις;» με ρώτησε.

Κούνησα το κεφάλι μου.

Δεν είχα ελαιογραφία σε καμβά του Νταλί. Στην πραγματικότητα, δεν είχα ούτε ζωγραφιά ούτε σαχλαμάρα σε χαρτί.

«Ας το θέσουμε διαφορετικά. *Εσύ* τι έχεις να πληρώσεις;» του απάντησα.

«Ένα εκατομμύριο. Δολάρια. Μετρητά».

Έβηξα και πνίγηκα και τραντάχτηκα απ' τα γέλια. «Σίγουρα πρέπει να δουλεύεις σκληρά για να βγάζεις τόσα λεφτά», τραύλισα.

«Αγαπητέ μου φίλε», απάντησε ο κατασκευαστής τσαντών πολυτελείας, «με τη δουλειά δεν πρόκειται ποτέ να βγάλεις λεφτά. Για να γίνεις πλούσιος, πρέπει να είσαι έξυπνος».

«Λοιπόν;» ρώτησε η Κάθριν. «Έχετε για μένα έναν Νταλί του ενός εκατομμυρίου;»

Ο πελάτης είναι πελάτης. Ποτέ μην τον διώχνεις. Ίδρω να κι έστυβα το μυαλό μου.

«Λοιπόν; Τι περιμένεις;» ξαναρώτησε η όμορφη βασίλισσά του.

«Θέλω να δω τα λεφτά», είπα.

Ο εικοσιεννιάχρονος κατασκευαστής άνοιξε την τσάντα του και σκόρπισε έναν απίστευτο αριθμό από δεσμίδες πάνω στο γραφείο μου, κάθε μία σκληρή σαν τούβλο, τις οποίες συγκρατούσε μια λαστιχένια ταινία. Μερικές έπασαν απ' το γραφείο στο πάτωμα. Κάθε δεσμίδα περιείχε εκατοντάδες ολοκαίνουργια χαρτονομίσματα των εκατό δολαρίων. Ποτέ στη ζωή μου δεν είχα δει τόσο πολλά λεφτά. Δεν είχα δει καν χαρτονόμισμα των εκατό δολαρίων. Μεταξύ μας, πρέπει να έμοιαζα με κάποιον που είχε υπνωτι-

στεί απ' τον συριστικό ήχο μιας κόμπρας. Άρχισα να τρέμω και να κρυώνω.

Ως καλός πωλητής προσπάθησα να κρύψω τη σαστιμάρα μου πίσω από ένα προσωπίο μπλόφας, μέχρι να έρθει η σειρά μου να τον εντυπωσιάσω. Στύβοντας το μυαλό μου και κερδίζοντας χρόνο, έβαλα μια βιντεοκασέτα στο βίντεο. Στην οθόνη, σε ασπρόμαυρο φόντο, ένα ρυάκι κυλά στον υπόνομο ενός νεοϋορκέζικου δρόμου. Στο νερό επιπλέει ένα παλιό ξύλινο δεκανίκι, που παρασύρεται απ' τον μικρό χείμαρρο. Ένα δεύτερο κι ένα τρίτο δεκανίκι ακολουθούν το πρώτο. Ξαφνικά τα δεκανίκια δεν υπάρχουν πια εκεί. Μέσα στο κρύο και στη βροχή, έξω απ' το ξενοδοχείο «St. Regis», μπουλούκια από θορυβώδεις ρεπόρτερ, τηλεοπτικά συνεργεία και κυνηγοί αυτογράφων φωνάζουν εν χορώ τ' όνομα του Νταλί.

ΡΕΠΟΡΤΕΡ

Νταλί! Νταλί! Νταλί!

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #1

Είμαι απ' το περιοδικό *Time*. Απ' το *Time*. Όλοι λένε ότι είστε ιδιοφυΐα;

Παρακολουθήσαμε τον Νταλί να βγαίνει από ένα κίτρινο ταξί. Στα εξήντα του, φανταχτερός και εξωφρενικός όσο ποτέ, φορούσε ένα χρυσό λαμέ τζάκετ κάτω από ένα γούνινο παλτό από δέρμα καμηλοπάρδαλης και κρατούσε το γνωστό επίχρυσο μπαστούνι του, με το διάσημο μουστάκι του κερωμένο στις άκρες. Όπως πάντα, είχε στριφογυρίσει

το διάσημο μουστάκι του στις άκρες. Αν δεν είχε αυτό το στριφογυριστό μουστάκι, ένιωθε σαν γυναίκα χωρίς μακιγιάζ, όπως συνήθιζε να λέει. Έπεσε στα γόνατα (μέσα στο ρυάκι) κι έκανε το σταυρό του έχοντας το κεφάλι του σκυμμένο. Μετά από αυτό σηκώθηκε και απευθύνθηκε στους δημοσιογράφους της τηλεόρασης και των εφημερίδων ενώ τα φλας άστραφταν.

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Ο Νταλί ζίζειν είναι περρρισσότερρρο ιδιοφυΐα απ' τον Νταλί!

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #2

Συγκρίνετε τον εαυτό σας με το Θεό;

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Αν ο Νταλί ήταν ο Θεός, δε θα υπήρρρρρχε Νταλί και ΑΥΤΟ θα ήταν τρρραγωδία!

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #3

Κάποιοι λένε ότι κοροϊδεύετε τη μοντέρνα τέχνη;

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Θέλετε να σας δώσει ο Νταλί το αυτόγρρρραφό του για να το πουλήσετε;

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #4

Με τι ασχολείστε αυτό τον καιρό;

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Επιτέλους, κάποιος ρρρωτά. Ο Νταλί θα σας πει. Με το μεγαλύτερρρο πέος του κόσμου!

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #1

Αυτό κι αν είναι νέο!

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Και βέβαια είναι! Υπάρρρρχει μια παγκόσμια εμμονή με το μήκος του πέους. Όλα τα πέη παρρραείναι μικρρρά και κανένα πέος στον κόσμο δεν είναι τόσο καλό όσο ένας δονητής. Γι' αυτό ο Νταλί θα φτιάξει το *απόλυτο* πέος από ένα πλέγμα από νάυλον με διάμετρρρο περρρίπου ΖΥΟ μέτρρα.

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #2

Τι μήκος θα έχει αυτό το πέος;

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Ο Νταλί σκοπεύει το πέος του να κυκλώσει τον πλανήτη!

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #4

Πώς θα περάσετε το πέος σας απ' τους ωκεανούς;

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Με τον ίδιο τρρρόπο που περνάνε τα τηλεφωνικά καλώδια. Όταν τελειώσει το πέος του Νταλί, θα χύσει πάνω στο Αρρρρρηγείο των Ηνωμένων Εθνών!

ΡΕΠΟΡΤΕΡ #2

Θα μπορέσετε να βγάλετε λεφτά απ' αυτό;

ΣΑΛΒΑΔΟΡ ΝΤΑΛΙ

Ό,τι πιάνει ο Νταλί γίνεται χρρρυσάφι. Το πέος του Νταλί ζιζεν θ' αποτελέσει εξαίρρρηση!

Ο Νταλί είχε υπέροχη φωνή και τ' αγγλικά του ήταν πολύ αστεία. Τραβούσε το «ρο» όπως στα ισπανικά, υπερέβαλε την προφορά και πρόφερε κάθε συλλαβή πετώντας και μερικά καταλανικά φωνήεντα. Επίσης αναφερόταν στον εαυτό του χρησιμοποιώντας το τρίτο πρόσωπο, λες και μιλούσε για κάποιον άλλο. Τράβηξε απ' την τσέπη του ένα μάτσο δολάρια και πέταξε τα χαρτονομίσματα στους ρεπόρτερ που φώναζαν. Μετά έστριψε παιχνιδιάρικα το μουστάκι του.

«Ό,τι πιάνει ο Νταλί γίνεται χρυσάφι», είπα. «Ο άνθρωπος το λέει μόνος του. Ναι, θα σας δώσω έναν Νταλί. Τον καλύτερο Νταλί που είδατε ποτέ».

Η Κάθριν κοίταξε ολόγυρα το γραφείο. «Πού... πού είναι;»

Ξεφύλλισα γρήγορα τις σελίδες ενός καταλόγου του Νταλί απ' το μουσείο που είχα πάνω στο γραφείο μου και τον άφησα ανοιχτό στο παγκοσμίου φήμης έργο *Ο Τελευταίος Δείπνος*, ελαιογραφία σε καμβά, που ανήκει στην Εθνική Πινακοθήκη, στην Ουάσινγκτον. «Ορίστε», είπα και τους έδειξα τη γαλήνια εικόνα πάνω στο γυαλιστερό χαρτί. Έδειχνε εντυπωσιακό, πρέπει να πω. Άκουγα την καρδιά μου που πήγαινε να σπάσει. «Είναι δικός σας. Προσέ-

ξατε το μέγεθος του πίνακα; 167x268 εκατοστά. Είναι τεράστιος για ελαιογραφία πάνω σε καμβά. Τεράστιος, αλλά ιδανικό μέγεθος για το κάστρο σας».

Ο κατασκευαστής απομιμήσεων τσαντών στράφηκε προς τη γυναίκα του. «Θα δείχνει τέλεια δίπλα στον Μονέ και τον Ντεγκά και τον μοναδικό Ρούμπενς που έχουμε!» είπε μ' ένα πονηρό χαμόγελο.

«Ωραία. Ωραία. Πότε μπορούμε να τον πάρουμε;» ρώτησε ανυπόμονα η Κάθριν.

«Δυπάμαι», είπα. «Αν μπορούμε να μιλάμε για αριστουργημα του Νταλί, τότε πρόκειται γι' αυτό. Δυστυχώς δεν μπορείτε να τον πάρετε – όχι ακόμα. Θα πρέπει να κάνετε υπομονή. Ο πίνακας βρίσκεται επί δανείω σ' ένα πολύ μεγάλο αμερικανικό μουσείο. Όταν τελειώσει αυτή η έκθεση, θα ταξιδέψει στο Ίδρυμα Πολ Ρικάρ στο Παρίσι, στο Μουσείο Τέχνης στη Γλασκόβη και στο μουσείο τέχνης Μινάμι του Τόκιο. Τελευταία στάση του θα είναι το Μουσείο Νταλί στο Φιγκέρας, για την πρώτη του έκθεση στην Ισπανία». Κούνησα το κεφάλι μου. «Ναι, έχει πολύ δρόμο να διανύσει. Αλλά, σας παρακαλώ, μην ανησυχείτε. Αυτή ακριβώς τη στιγμή που μιλάμε εσείς κερδίζετε λεφτά. Φανταστείτε... ο πίνακάς σας θ' αναπαραχθεί με χρώμα σε καταλόγους μουσείων σε ολόκληρο τον κόσμο. Εφημερίδες όπως η *Herald Tribune*, η *Le Monde* και η *Iwate Nichi-Nichi Shim-bun* της Ιαπωνίας θα γράψουν γι' αυτό και θα εκθειάσουν την ομορφιά του. Θα το δείχνει η τηλεόραση παντού. Θα το δουν εκατοντάδες χιλιάδες φιλότεχνοι. Πληρώνετε ένα εκατομμύριο δολάρια τώρα. Ώσπου να τελειώσουν οι εκθέσεις, η αξία του Νταλί σας θα έχει τριπλασιαστεί».

Ο έμπορος έργων τέχνης Σταν Λόρισενς κέρδισε εκατομμύρια δολάρια στο χώρο της μοντέρνας τέχνης. Τα έργα του Σαλβαντόρ Νταλί αποτελούσαν το μήλον της έριδος για τους νεόπλουτους επενδυτές και επιχειρηματίες, που επιδίωκαν να ξεπλύνουν μαύρο χρήμα. Ο Σταν δεν είχε πρόβλημα να κάνει τα στραβά μάτια, ελπίζοντας ότι και οι αγοραστές του θα έκαναν το ίδιο. Τα έργα τέχνης που πουλούσε προέρχονταν από αμφισβητήσιμες πηγές και σύντομα ανακάλυψε ότι η πιο σκοτεινή από αυτές ήταν ο ίδιος ο Νταλί.

Όσο πιο πετυχημένος γινόταν ο Σταν τόσο πιο κοντά ερχόταν στον Νταλί, μέχρι που κατάφερε να μείνει στο διπλανό σπίτι. Ενόσω κρυβόταν απ' την Ίντερπολ, ο Σταν περνούσε τον καιρό του με καλλιτέχνες, μουσικούς και διάφορους εκκεντρικούς που αποτελούσαν τον κύκλο του Νταλί.

Ανακάλυψε τη μυστική ιστορία του σουρεαλιστή ζωγράφου, το στούντιο των καλλιτεχνών όπου παρήγαγε τη δουλειά του, καθώς και τη μηχανή χρήματος, χάρη στην οποία ο Νταλί ζούσε μέσα στην πολυτέλεια, ενώ η δημιουργικότητά του είχε αρχίσει να ξεθωιάζει.

Το βιβλίο Ο ΝΤΑΛΙ ΚΙ ΕΓΩ αποκαλύπτει συνωμοσίες και υπόγειες συμφωνίες στο χώρο της παγκόσμιας τέχνης μέσω της μαρτυρίας ενός άντρα που έφτασε στην κορυφή για να ανακαλύψει ότι αυτή δε διαφέρει και τόσο πολύ από τον πάτο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-960-453-768-6

9 789604 537686

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΤΙΣ 05880

ΔΙΑΒΑΖΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ